

Belevingsonderzoek Amsterdamse Waterleidingduinen zomer 2008

WATERTEKENS.NL

Waterbeheer en de veranderende communicatie met ingelanden, omwonenden en belanghebbenden

Aanleiding Belevingsonderzoek Amsterdamse Waterleidingduinen

Waternet is beheerder van het drinkwaterwingsgebied de Amsterdamse Waterleidingduinen van de gemeente Amsterdam. Naast de primaire functies van waterwinnig, natuur en zeewering vervult dit gebied ook een belangrijke functie voor recreatiemogelijkheden. Het duingebied van ruim 3.400 hectare groot ligt tussen de plaatsen Noordwijk en Zandvoort en wordt jaarlijks zeker 700.000 keer bezocht door bezoekers van buitenaf. (tellingen van 1998).

Als beheerder van dit omvangrijke natuurgebied komt Waternet veelvuldig in aanraking met diverse typen recreanten en recreatief gedrag. Ook bestaan er vanuit de omgeving uiteenlopende verwachtingen ten aanzien van de recreatieve mogelijkheden in de Waterleidingduinen.

Om op een consistente manier met de recreatieve ontwikkelingen om te kunnen gaan heeft Waternet behoefte aan een recreatievisie op de Waterleidingduinen. Waternet wil met deze visie zowel intern als extern helderheid scheppen over de (on)mogelijkheden van recreatie in haar brongebied. Met de visie wordt beoogd om de interne doelstellingen en de randvoorwaarden die samenhangen met andere functies optimaal af te stemmen op de externe beelden, wensen en verwachtingen ten aanzien van de Waterleidingduinen en de recreatieve mogelijkheden aldaar.

Vraag

Waternet heeft geen ervaring met vergelijkbare recreatievisies en heeft vooralsnog onvoldoende zicht op de beleving van de omgeving ten aanzien van de Waterleidingduinen. Binnen het project Watertekens is de afgelopen jaren veel kennis en ervaring opgedaan als het gaat om de communicatie van waterbeheerders met omwonenden, ingelanden en belanghebbenden. De belangrijkste pijlers daarbij zijn communicatie, participatie en belevingsonderzoek.

De vraag aan Watertekens vanuit Waternet is om de belangrijkste beelden, wensen en verwachtingen ten aanzien van (recreatie in) de Waterleidingduinen

in kaart te brengen.

Doel

Het in kaart brengen van de beleving en de ervaren kwaliteiten van het gebied de Waterleidingduinen, door belanghebbenden / gebruikers uit de (directe) omgeving van de Waterleidingduinen.

De uitkomsten kunnen worden beschouwd als waardevolle input voor de uiteindelijke recreatievisie en voor de beheersvisie 2010-2020. Daarnaast kunnen de uitkomsten worden gebruikt om de discussie binnen Waternet tav. participatieve werkmethoden en communicatie met belanghebbenden in zijn algemeenheid te voeden.

Invulling Belevingsonderzoek

De consortiumleden van het project WaterTekens Alterra en NOK-n hebben dit belevingsonderzoek uitgevoerd aan de hand van interviews. Wanneer we in dit rapport spreken van "wij", dan bedoelen we Alterra en NOK-n.

Interviews

Voor dit belevingsonderzoek hebben wij een serie van 31 interviews gehouden. Deze serie van gesprekken heeft op 4 momenten plaatsgevonden, tussen 25 juni en 18 juli 2008. Dit is gebeurd op basis van semi-gestructureerde (half open interviews) die gemiddeld ongeveer een kwartier duurden. Bezoekers zijn ter plekke in de Amsterdamse Waterleidingduinen aangesproken en gevraagd naar de betekenis die de Waterleidingduinen voor hen hebben, hun beleving van het gebied, en naar hun ervaringen als bezoeker van de duinen. Bij de selectie van de respondenten is nadrukkelijk gelet op een spreiding over diverse doelgroepen, onder andere door op verschillende momenten het gebied in te gaan en op verschillende locaties te interviewen.

De 4 momenten waren een woensdagmiddag, een vrijdagmiddag, een

zaterdag en een vrijdag.

Wij zijn uitgegaan van de verschillende typen recreanten zoals Waternet deze zelf ook identificeert: trimmers, wandelaars, struiners, kinderwagens, natuurliefhebbers, vrijwilligers en ruiters. In bijlage 1 van dit rapport (pagina 25) is een overzicht opgenomen van welke recreanten wanneer & waar in het gebied geïnterviewd zijn. We hebben bezoekers geïnterviewd bij de 4 verschillende ingangen (de Zandvoortselaan, de Oase, Panneland en de Zilk) en bij bezoekerscentrum de Oranjekom. Na de eerste 3 momenten van interviews bleek dat natuurliefhebbers, vrijwilligers en struiners nog te weinig vertegenwoordigd waren. Omdat we een min of meer evenredige vertegenwoordiging van verschillende typen recreanten wilden, hebben we een aantal natuurorganisaties die aanwezig waren bij de opening van het nieuwe bezoekerscentrum op 21 juni, telefonisch benaderd. Wij hebben ook hen ter plekke in de Waterleidingduinen geïnterviewd. De struiners hebben wij voorafgaand aan het interview expliciet gevraagd of ze inderdaad kwamen om te struinen.

Wanneer wij in dit rapport spreken over recreanten of bezoekers, dan gaat het over de 31 die wij geïnterviewd hebben. Dit belevingsonderzoek geeft een indruk van hun beleving en ervaringen, maar heeft niet de pretentie om volledig representatief te zijn. Er is sprake van een steekproef, van een inventarisatie. Zo hebben we niet alle natuurverenigingen of organisaties die 21 juni aanwezig waren, kunnen spreken.

Voor zover in dit rapport feitelijke gegevens naar voren worden gebracht, komen ze uit de interviews. Voor dit rapport zijn gegevens niet nader geverifieerd.

Methode van interviews

De interviews zijn gehouden vanuit de interviewmethodiek Zuiver Communiceren, dit houdt onder meer in dat (het verhelderen van) de letterlijke woorden van geïnterviewden leidend zijn geweest in de interviews.

Tijdens de gesprekken hebben wij de wandelkaart van Waternet en foto's van het toevoerkanaal gebruikt als referentie voor de geïnterviewde. De gesprekken zijn gehouden door Kristel Braunius, Eveline Maris en Lizet van den Berg van NOK-n en door Bas Breman van Alterra.

Waar mogelijk gebruiken we in het rapport de letterlijke woorden van de geïnterviewde. Bij sommige uitspraken hebben wij voor de leesbaarheid tussen [ ] tekst toegevoegd als schrijver van het rapport. De citaten zijn anoniem, maar we geven wel aan van welk type recreant de uitspraak afkomstig is. We benoemen daarmee expliciet vanuit welke rol iemand praat, zodat je als lezer weet vanuit welk perspectief iemand spreekt.

Bevindingen belevingsonderzoek Amsterdamse Waterleidingduinen

Betekenis - beelden

Veel bezoekers zijn trouwe bezoekers van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Ze komen al sinds langere tijd en een aantal keren per week naar de Waterleidingduinen.

Voor veel van hen is het gebied van grote betekenis, zoals de volgende citaten bijvoorbeeld laten zien:

“De Amsterdamse Waterleidingduinen betekenen heel veel voor mij! Jarenlang konden we er niet heen in verband met ziektes. Nu komen we er weer een paar keer per week” {wandelaar}.

Mensen voelen zich verbonden met de Waterleidingduinen en zijn vaak al jarenlange, trouwe bezoekers. Vaak ook volgens hele vaste patronen, vaste routes en vaste tijdstippen.

“[Ik] voel mij verbonden met het gebied. [Ik maak] altijd dezelfde wandeling. Altijd even de vlinderroute” {wandelaar}.

Het gebied wordt als een aantrekkelijk natuurgebied ervaren waar je heerlijk kunt wandelen, (geestelijk) uit kunt waaien en je vrij voelt. Rust, stilte en ontspanning worden vaak genoemd als belangrijke aspecten.

“Rust wordt steeds belangrijker in onze maatschappij. Hier vind je dat nog” {wandelaar}.

“Ik wandel hier vanwege de rust. Om een beetje bij te komen. Altijd ons vaste rondje, op woensdagmiddag” {wandelaar}.

Het gebied biedt mensen op verschillende manieren ruimte. Er is ruimte voor kinderen om te spelen, eigenlijk “[is] er ruimte dat ieder zijn ding kan doen” {trimmer}.

“[Je kunt] avonturieren zonder te verdwalen, [we hebben] zelf een

wandeling 'uitgevonden'. Het is een heel groot gebied, maar het heeft de uitstraling van een kleinschalig gebied" {wandelaar}.

Als natuurgebied worden de Amsterdamse Waterleidingduinen als veelzijdig en weids gezien.

"Elke ingang heeft iets bijzonders, bij ingang De Zilk [vind je] lagere begroeiing, niet veel bos en [daarom] vogels. Bij ingang Panneland [vind je] meer bos, [terwijl] ingang Oase kanalen [heeft] zoals in het buitenland. Ingang Oase [biedt] rust en ruimte. Ook al is de parkeerplaats [daar] vol, na 15 minuten wandelen kom je niemand meer tegen. De Zandvoortselaan is de kortste afstand om herten [te zien]" {natuurliefhebber / vrijwilliger}.

Bezoekers noemen het een plek waar je de seizoenen meemaakt, met een grote verscheidenheid aan bomen, verschillende kleuren groen en bruin waar je het water tussendoor ziet, en een plek waar je om de hoek een ander landschap of uitzicht aantreft.

"Het water geeft [voor ons] een aparte sfeer aan het gebied" {kinderwagen}.

"[Het is] bijzonder door de waterpartijen, [het geeft] echt een gevoel van [weg van] de bewoonde wereld. [Voor ons is het] een totale beleving" {kinderwagen}.

Voor veel mensen zijn de dieren die in het duingebied voorkomen ook van toegevoegde waarde, zeker het aspect van onverwachte ontmoetingen.

"[Je kunt hier] op een bijzonder moment, bij toeval dieren zien" {wandelaar}.

"[Wij organiseren samen] met de boswachters van Waternet [excursies voor kinderen]. Dan gaan we op zoek naar waterdiertjes met een schepnet in de kleine kanaaltjes bij het Naaldenbos. Dat vinden ze

prachtig" {vrijwilliger}.

Veel bezoekers noemen de herten die je tegen kunt komen in het duingebied.

"We zien steeds vaker en steeds grotere aantallen herten. Zijn het er niet te veel?" {nordic, trimmer}.

"De herten zijn voor mij een kadootje" {struiner}.

Beleving

Het gebied biedt ruimte voor verschillende vormen van beleving. In het onderstaande tekstkader "Verschillen in natuurbeelden" (pagina 8) wordt een korte toelichting gegeven over beelden en beleving die mensen hebben van natuur. Deze toelichting is gebaseerd op eerder wetenschappelijk onderzoek en is gepubliceerd in Buijs & Luttik 2000.

Hoe mensen natuur zien en beleven hangt niet alleen samen met de natuur die het betreft maar ook met persoonlijke ervaringen, waarden en belangen. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat er binnen natuurbeelden grofweg 5 categorieën zijn te onderscheiden (zie tekstkader p 8). Veel van deze natuurbeelden zijn ook terug te vinden in de Amsterdamse Waterleidingduinen.

Sommige bezoekers benoemen de netheid van het gebied. Alles is goed onderhouden, de bomen zijn netjes opgeruimd. Ze zeggen het fijn te vinden dat het gebied niet zo woest meer is zoals vroeger. Zij blijven meestal op de paden en lopen vaak hetzelfde rondje. In veel gevallen gebruiken ze ook een vaste ingang.

"Wij wandelen veel maar we weten niet precies wat voor een boom dat is hoor. We hebben ook geen speciale schoenen. Meestal blijven we toch op de paden" {wandelaar}.

"Het is een heel groot park geworden. Het is niet meer zo woest zoals het vroeger was. [Ik vind het gebied] nu mooier dan vroeger. Het wordt onderhouden" {nordic}.

Anderen gaan juist graag van de paden af tijdens het wandelen, en lopen het liefst elke keer weer een andere route, zoals deze wandelaar uitlegt.

“Mijn man blijft graag op de paden. Ik ga graag kris-kras door het gebied. [Dat is voor mij de] verrassing [van] steeds wat nieuws. Juist dat stukje ongereptheid is zo mooi” {wandelaar}.

Voor hen is het een onontgonnen en puur gebied. Ze benoemen de ongereptheid van de duinen en zien het als een 'brok natuur'. Het is zuiver. Het geeft een gevoel van vrijheid omdat er geen paadjes zijn. Je kunt zelf paden uitvinden, waardoor het nooit verveelt en het spannend blijft, zelfs na vele bezoeken. Bovendien ziet het landschap er per ingang anders uit. Menselijke ingrepen passen niet binnen dit natuurbeeld. Het nieuwe vlonderpad dat van de ingang Oase naar het nieuwe bezoekerscentrum loopt, zien ze als zo'n ingreep, zoals uit onderstaand citaat blijkt.

“[Het] bezoekerscentrum is wel netjes maar dat [vlonder]pad had van mij niet hoeven. Had het maar groen gelaten. Meer vlonders moeten er in ieder geval niet komen, dat hoort hier niet” {wandelaar}.

Voor vrijwilligers van natuurverenigingen is het gebied erg belangrijk voor monitoring van en onderzoek naar soorten en aantallen, maar ook voor cursussen en excursies.

“We zijn verwend met zo'n groot gebied waar we buiten de paden mogen en een vergunning hebben om onderzoek te doen” {vrijwilliger / natuurliefhebber}.

Verschillen in Natuurbeelden

Natuurbeelden hangen samen met persoonlijke ervaringen, waarden en belangen. Niet alleen de waarneembare visuele, of esthetische aspecten van water spelen een rol, maar ook de associaties, behoeften en beleving van mensen. In theorie betekent dit dat er net zoveel natuurbeelden als mensen zijn. Uit onderzoek (Jacobs et al., Langers et al.) is echter gebleken dat de meeste natuurbeelden te clusteren zijn in enkele categorieën met vergelijkbare karakteristieken.

Uit de literatuur kunnen vijf hoofdcategorieën natuurbeelden worden afgeleid (Buijs en Luttik, 2000):

Het *Autonome natuurbeeld* is een beeld wat veel voorkomt onder ecologen, natuurbeschermers en ook wel beleidsmakers. Maar ook veel burgers ondersteunen dit beeld. Dit natuurbeeld hangt samen met een ideaalbeeld van een situatie zonder menselijke invloeden waarin bijvoorbeeld zeldzame of bedreigde natuur een hoofdrol speelt. De natuur gaat zoveel mogelijk zijn eigen gang. Een visie op natuur als wildernis, met ruige oevers en dynamische processen hangt nauw samen met dit beeld. Een voorbeeld van dit natuurbeeld is de nieuwe wildernis op het eiland Tiengemeten. Direct betrokkenen weten dat in Nederland altijd juist dankzij de mens die nieuwe wildernis geschapen wordt. Veel recreanten of toevallige passanten zien vooral de autonomie van de natuur en zijn zich weinig bewust van de menselijke ingrepen in het scheppen van de beginsituatie of het beheer van de natuur. Voor hen geldt: hoe minder menselijke invloed, hoe beter.

Ook het *Arcadische natuurbeeld* is een beeld dat veel voorkomt onder de bevolking. Ook veel beleidsmakers en opiniemakers steunen dit beeld. Dit natuurbeeld hangt samen met mooie en idyllische landschappen waarin mensen kunnen genieten en tot rust kunnen komen. In dit arcadische natuurbeeld gaan mens en natuur vaak harmonisch samen zoals ook wel blijkt uit de waarde die wordt gehecht aan cultuurhistorie en historische identiteit. Het ultieme ideaal bestaat uit een soort idylle van een afwisselend en verzorgd landschap met een herkenbaar en aansprekend verhaal dat een gevoel van veiligheid oproept.

Het *Functionele natuurbeeld* is een beeld dat veel voorkomt onder boeren en oudere bewoners van het buitengebied. Natuur functioneert hier hoofdzakelijk als een achtergrond voor menselijke activiteiten. Het menselijk handelen ten aanzien van natuur en het nut van natuur ten aanzien van menselijke activiteiten staan in dit natuurbeeld voorop. Juist ook landschappen met duidelijk waarneembare menselijke invloeden worden als esthetisch mooi ervaren. Ook begrippen als efficiëntie, veiligheid en controle spelen een belangrijke rol in dit natuurbeeld. Men kan genieten van een stuw in een rivier of een strak dijklichaam dat een uitdrukking vormt van de macht die de mens heeft over de rivier. Dit natuurbeeld staat vaak op gespannen voet met het Autonome natuurbeeld.

Het *Technologische natuurbeeld*, is vaak een natuurbeeld van moderne generaties. Voor mensen met dit natuurbeeld is er niet perse een tegenstelling tussen moderne technologie en natuur. De hang naar het verleden die bijvoorbeeld in het Arcadische natuurbeeld een rol speelt wordt binnen dit natuurbeeld vaak bekritiseerd. De vooruitgang en het menselijk handelen zijn (in Nederland) nu eenmaal onlosmakelijk verbonden met het landschap. Het streven naar innovatie en de combinatie van functies vormt onderdeel van dit natuurbeeld. De uitdaging is om (nieuwe) functies te combineren met de (esthetische) potentie en waarde van natuur. Dit natuurbeeld speelt onder andere een rol in het denken over klimaatverandering en het vinden van de juiste adaptatiestrategieën. In het functionele natuurbeeld passen bijvoorbeeld nieuwe woningen, windmolens of kassen op of aan het water.

Bij het *Interactieve natuurbeeld* is natuur een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. Niet alleen het natuurorganisaties beheren de natuur en het landschap, ook burgers nemen hun verantwoordelijkheid en krijgen (of worden gestimuleerd tot) een actieve bemoeienis met die natuur en landschap. Er ontstaat meer interactie tussen de burgers en de natuur en de beheersorganisaties spelen daarbij een faciliterende rol. Daarnaast benutten burgers de natuur ook actief voor tal van activiteiten. Van wandelen, fietsen en nordic walking tot zwemmen, kanoën en surfen. Natuur is hier vooral functioneel vanuit recreatief en consumptief perspectief. Het actief beleven van natuur speelt een belangrijke rol.

Natuurbeelden	Autonomie	Arcadisch	Functioneel	Technologisch	Interactief
Primaire functie	Ecologie	Recreatie en beleving	Landbouw en/of waterbergiging	Functioneel + esthetiek	Benutten en genieten
Basisbeleving	Fascinatie, Ontzag,	Vertrouwdheid,	Voorspoed	Esthetiek,	Zelf ervaren

	Oer	verbondenheid, rust, harmonie	, Veiligheid	Techniek, Nut	Beïnvloeden
Kernwoorden	Onafhankelijkheid Tegenstelling mens-natuur Nature knows best Biodiversiteit	Rustieke waterlopen Genieten Cultuurhistorie Rurale idylle Afwisselend, Kleinschalig	Nuttig Efficiënt Recht Veiligheid	Esthetiek Vernieuwend Opheffen tegenstelling natuur-cultuur	Benutten Zelf ervaren samen Consumptie Zichtbaar water
Idealisering van natuur en landschap	Ja	Ja	Nee	Nee	Nee
Verantwoordelijkheid beheerder	Optimale condities voor autonome ecologische ontwikkeling	Beschermen (en ontsluiten) historisch landschap	Agrarisch optimaal waterbeheer. Maximale veiligheid	Esthetiek, innovatie	Mogelijkheden scheppen om water te gebruiken
Welke uiterlijke kenmerken moet natuur voldoen?	Ruig, Wild, Oer	Verzorgd Afwisselend	Verzorgd, Efficiënt,	Esthetisch, modern	Eclectisch

Verwachtingen

Recreanten komen naar de Waterleidingduinen met verschillende verwachtingen. Hun beleving van het gebied hangt samen met die verwachtingen zoals ook blijkt uit het bovenstaand tekstkader.

Op basis van de gesprekken met recreanten blijkt er sprake te zijn van een opvallend onderscheid in de verwachtingen van bezoekers. Enerzijds zijn er bezoekers die beseffen dat de Waterleidingduinen naast een natuurgebied ook een waterzuiveringsgebied zijn, daarmee zijn ze zich bewust van de hoofdfuncties van het gebied. Deze groep voelt zich verbonden met de functie van de Amsterdamse Waterleidingduinen als waterzuiveringsgebied, en zou vanuit Waternet graag meer inhoudelijke uitleg over de technische aspecten van drinkwaterproductie willen hebben. Hoe gaat de waterzuivering in het gebied in z'n werk? De volgende opmerking van een trimmer illustreert dat gevoel van verbondenheid.

“Vroeger [ging ik] al [met] 8 jaar met mijn ouders het gebied in. [Er is mij door hen] ingeprent netjes [te] zijn [met het gebied, je laat] geen rommel [achter]. [Dat doe ik] nu ook naar mijn kinderen toe. [...] De

combinatie van duinen en water is uniek” {trimmer}.

De volgende twee citaten illustreren het besef van bezoekers dat de Waterleidingduinen ook een waterzuiveringsgebied zijn.

“Je profiteert van een zakelijk motief [namelijk de waterzuivering]”
{wandelaar}.

“[Het toevoerkanaal] van beton, dat heeft een functie, [dat heeft] zijn oorsprong. Het is strak en recht, maar het heeft een functie” {trimmer}.

En er zijn ook recreanten die de hoofdfuncties minder goed kennen of niet (goed) beseffen dat het gebied ook een drinkwatergebied is. Dit betreft de meerderheid van de recreanten. Zij komen puur om te recreëren in het natuurgebied en realiseren zich niet (goed) dat de drinkwaterproductie bepaalde regels of beperkingen op het gebied van recreatie met zich meebrengt. Deze groep verwacht andere recreatiemogelijkheden dan er nu zijn, zoals de mogelijkheid om te barbecuen, te zwemmen of te mountainbiken. Ze hebben behoefte aan deze mogelijkheden, en missen deze nu.

“[De] strakke regels [die gelden in het gebied hebben als voordeel dat] het schoon gehouden wordt, [maar] het nadeel is dat er geen [gelegenheid is voor een] barbecue, een plek waar je met z'n allen kunt zitten. [...] Voor de toekomst [zou ik een] plek [willen], een apart gebied binnen het duin, speciaal [om te] barbecuen. En een plas om te zwemmen” {trimmer}.

“[Ik zou hier] heel graag willen zwemmen: er is veel water en het ziet er zo lekker en rustig uit. [...] Een natuurzwembad” {kinderwagen}.

Het volgende citaat laat zien dat het voor sommige bezoekers niet altijd even duidelijk is waarom een bepaalde maatregel genomen wordt.

“Op een gegeven moment kom je veel hekken tegen, dat is heel vervelend [want je moet afstappen van je paard om het hek te openen], ik weet niet waarvoor deze hekken zijn” {ruiter}.

Recreatie en voorzieningen

Er zijn een aantal redenen of motieven te noemen waarom mensen recreëren. In het onderstaande tekstkader staan de meestvoorkomende beschreven. Dit kader kan gezien worden als toelichting op dit rapport als geheel en in het bijzonder op de beelden die uit de interviews naar voren zijn gekomen.

Recreatiemotieven

Voor veel mensen is recreatie een vorm om afstand te scheppen tot het bekende, alledaagse leven. Binnen deze zoektocht naar het ‘andere’ kunnen een aantal uiteenlopende motieven worden onderscheiden. Een onderscheid wat vaak gemaakt wordt is dat tussen pull- en pushfactoren. Een pushfactor is bijvoorbeeld het ontvluchten van de dagelijkse sleur of erge drukte. Pullfactoren daarentegen zijn de positieve redenen om voor een bepaalde activiteit of omgeving te kiezen, bijvoorbeeld het genieten van de aantrekkelijke natuur (Goossen & De Boer, 2008). Bij deze keuzes maken mensen gebruik van de kennis en beelden die zij hebben.

Een aantal herkenbare motiefgroepen die in veel onderzoeken terugkomen zijn:

Gezelligheid

Gezellig samen met vrienden of familie op stap.

Lekker in de zon zitten, “terrasje pikken” of luieren. Recreatieve activiteiten worden georganiseerd en zijn vooral gezellig en leuk om te doen. De activiteiten duren niet te lang en zijn niet te inspannend. Pret hebben met elkaar en gezelligheid zijn belangrijk.

Er tussen uit

‘Even de batterij opladen’.

Genieten, lekker bijkomen en weg uit de dagelijkse omgeving. Stress verdwijnt door lekker buiten te zijn en ‘nergens’ meer aan te denken. Het bezoek aan een groene omgeving is een ontsnapping aan het dagelijkse leven en een groene omgeving is hét decor om tot rust te komen.

Interesse voor gebieden

Lekker er tussenuit en ook nog iets leren.

Interessante dingen te weten komen over de natuur en cultuur en ook bekijken. Informatiebordjes met beschrijvingen en interessante verhalen en weetjes geven invulling aan uw interesse. Een excursie met iemand die veel over de omgeving kan vertellen geeft een extra dimensie aan het bezoek.

Opgaan in planten- en dierenwereld

Liefde voor natuur is het kernwoord.

De liefde voor de natuur uit zich in het alles willen weten over vogels, zoogdieren of andere fauna of flora.

Als er eventueel soorten zijn die niet herkend worden worden ze opgezocht in een handboek. Er bestaat een voorkeur voor het struinen door de natuur, alleen of met iemand die dezelfde interesse en liefde voor natuur heeft.

Uitdaging

De fysieke uitdaging aangaan.

Gezond blijven door sportieve activiteiten zoals mountainbiken, wandeltochten, nordic walking, hardlopen of een andere vorm van inspanning: als het maar inspannend, uitdagend en gezond is. Een groene omgeving is een mooi decor maar de beleving ervan richt zich vooral op de uitdaging.

Goossen, C.M. & De Boer, T.A., 2008. Recreatiemotieven en belevingssferen in een recreatief landschap. Alterra-rapport 1692, ISSN 1566-7197.

Het merendeel van de bezoekers geeft aan dat er voldoende recreatiemogelijkheden zijn en dat ze geen behoefte hebben aan andere vormen van recreatie.

De geïnterviewden die aangeven mogelijkheden te missen, zijn vooral de bezoekers die de hoofdfuncties van het gebied minder goed kennen.

“Het is eenvoudig [qua recreatie], en dat is prima, het is genoeg. Dat past bij een natuurgebied” {kinderwagen}.

Het feit dat je buiten de paden mag komen, geeft voor veel mensen een extra dimensie aan de recreatie in het gebied

“Dat je van de paden af mag, dat is spannend voor kinderen, [dat is] altijd geslaagd” {natuurlijkhebbber / vrijwilliger}.

“[Je hebt de] vrijheid om te lopen zoals [het] jou goeddunkt” {struiner}.

De meeste recreanten ervaren weinig overlast door andere (typen) recreanten.

“[je kunt] lekker rustig lopen zonder dat je door anderen gestoord wordt” {struiner}.

Sommige recreanten merken wel op dat ze grotere groepen hardlopers storend vinden; ze praten luid wanneer ze met veel zijn. Een enkeling noemt het expliciet fijn dat er geen honden mogen komen.

Vooral het verbod op fietsen en ander gemotoriseerd verkeer wordt gewaardeerd.

“Je kunt hier normaal wandelen, zonder dat je opzij hoeft te springen [voor fietsers]” {struiner}.

“[Het is heel belangrijk dat er] niet gefietst [mag worden] want [anders] worden de Waterleidingduinen een doorgang naar Zandvoort” {trimmer}.

Van de bezoekers die wij gesproken hebben, geven de meesten aan dat ze, als ze de gelegenheid hebben, liever door de week komen. De weekeinden ervaren ze als stukken drukker. Sommigen zijn zelfs erg stellig en komen nooit in het weekend.

“Wij gaan meestal een uur à anderhalf lopen. Meestal ons vaste rondje. Altijd door de week, dan is het niet te druk” {wandelaar}.

“Wij komen vaak door de week, de weekeinden zijn te druk” {kinderwagen}.

Toch zijn er ook bezoekers die de drukte niet als hinderlijk ervaren.

“[Als het] hoog zomer [is], zie je na een kwartier lopen niemand, ondanks dat het weekend is. Dat is uniek” {wandelaar}.

Het merendeel van de bezoekers heeft niet het gevoel dat er veel veranderd is in de afgelopen tijd. Toch noemen ze een aantal praktische punten die ze verbeterd vinden.

“[Ik zie] verbeteringen qua bankjes en prullenbakken. Het duin is schoon” {natuurlijkhebbber}.

Een aantal bezoekers vindt dat de paden en de bewegwijzering zijn verbeterd,

daar is de volgende uitspraak een voorbeeld van.

“Vroeger [ben ik] wel eens verdwaald. Ik ben hier wel geweest met schoolklassen, als leerkracht. Het is wel voorgekomen dat we achter een kind aangingen en de weg niet meer terug vonden” {wandelaar}.

Een enkeling vindt dat er veel veranderd is:

“[er zijn stukken] afgegraven die nu weer in bloei staan, [zoals van] oorsprong” {wandelaar}.

Een trimmer ziet een verband tussen een praktisch punt en het publiek waar Waternet zich op richt. Volgens hem is Waternet rekening gaan houden met een breder publiek, door meer te bestraten in de Waterleidingduinen.

“[Ik heb de indruk dat Waternet zich] op [een breder] publiek richt, bijvoorbeeld [door meer te] bestraten. Vroeger [waren de bezoekers] toch vooral vogelaars en natuurliefhebbers” {trimmer}.

Bezoekerscentrum

Op 21 juni 2008 is het nieuwe bezoekerscentrum in een voormalig pompstation bij de Oranjekom officieel geopend. Volgens sommige bezoekers is er in dit nieuwe bezoekerscentrum minder aandacht voor kinderen. Het voormalige bezoekerscentrum bij de ingang Oase beschrijven ze als een charmante, grotere ruimte met ruim aandacht voor kinderen. Er stonden opgezette dieren en panelen met knopjes waar kinderen op konden drukken.

“Het watergebeuren was [daar] te zien. Het spreekt kinderen aan als je het kunt aanraken, als je het kunt aaien en zien. [Waternet moet hier in het nieuwe bezoekerscentrum] meer ruimte [voor] creëren. Meer aandacht voor jeugd.” {natuurliefhebber / vrijwilliger}.

“Het bezoekerscentrum moet actie uitstralen om zo publiek te trekken. [Bijvoorbeeld door middel van] tentoonstellingen waar mensen gericht naar toegaan. En er moet meer voor kinderen komen. [Ik krijg de]

indruk dat volgens Waternet de natuur buiten [beleefd moet worden]”
{natuurliefhebber / vrijwilliger}.

Toevoerkanaal

Het toevoerkanaal dat langs het Naaldenbos loopt, moet vervangen worden. Om hierbij rekening te kunnen houden met de beleving van de bezoekers is hier ook expliciet naar gevraagd in het belevingsonderzoek.

In eerste instantie (op de eerste interviewdag) is geen gebruik gemaakt van foto's tijdens de interviews. Toen bleek dat de meeste bezoekers de plek niet kenden of zich er geen voorstelling bij konden maken. In de rest van de gesprekken is daarom gebruik gemaakt van foto's. Desondanks bleek dat lang niet iedereen het toevoerkanaal (her)kent.

Vrijwel alle bezoekers zeggen na het zien van de foto's het jammer te vinden als het open kanaal vervangen wordt door een buizensysteem. Voor veel mensen draagt het open water bij aan de beleving van de omgeving. Het heeft z'n charme om langs het water te lopen. Het fungeert bovendien als drinkplaats voor dieren. Een enkeling noemt het zelfs veel natuurlijker,

“het water hoort erbij, anders klopt het niet, want het is een waterwingebied” {struiner}.

“Open water [is voor mij] essentieel [voor een] mooie plek” {nordic}.

Een enkeling zegt geen verstand te hebben van het onderhoud en eventuele aanpassingen en dit graag aan de beheerder over te laten “die zal er wel verstand van hebben”. Een enkele bezoeker refereert ook specifiek aan de functie van het toevoerkanaal.

“Het beton [heeft te maken met de] oorsprong, de functie [van het gebied]. Het is strak en recht, maar het heeft een functie”
{kinderwagen}.

Ideaalbeeld - toekomst

Bij de vraag hoe het gebied er over 10 jaar uit moet zien, is de algemene reactie dat het gebied moet blijven zoals het nu is.

“Over 10 jaar hoop ik dat het er nog net zo uitziet” {wandelaar}.

“[Mijn beeld] voor de toekomst? [Dat is] dit, zoals het nu is” {nordic}.

“Puur natuur laten. Er is al te veel afbraak overal” {wandelaar}.

Als bezoekers al suggesties voor verandering hebben, zijn deze van praktische aard en op detailniveau. Ook hier komt de eerder genoemde tweedeling in verwachtingen naar voren: de bezoekers die zich bewust zijn van de twee hoofdfuncties van het gebied, en de groep bezoekers die zich dat niet of minder bewust is. Uit deze laatste groep komen voor de toekomst suggesties voor een plek om te barbecuen, om te zwemmen of te kunnen mountainbiken. Het merendeel van de bezoekers zegt voldoende recreatiemogelijkheden te hebben in het gebied zoals het nu is. De groep die zich bewust is van de waterzuiveringsfunctie van het gebied, heeft zeker de wens om vooral niet meer vormen van recreatie toe te staan.

“[Wat mij betreft komen er] minder sporttoestanden [in het gebied zodat ik] rustig door de natuur [kan lopen]. Hele groepen [trimmers] verstoren de rust, ze praten hard en lopen dwars door [het gebied] heen”
{vrijwilliger / natuurliefhebber}.

Hieronder volgt een opsomming van suggesties door bezoekers die mee hebben gedaan aan het belevingsonderzoek:

- Extra drinkwaterpunten in het gebied.
- Blijf fietsers en gemotoriseerd verkeer weren uit de Waterleidingduinen.
- Meer gemarkeerde wandelroutes.
- Afstanden van de bestaande routes aangeven: hoe lang doe je over een route?
- Meer toiletten, ook in het gebied zelf.
- Voor rolstoelen of scootmobielen de mogelijkheid om een blokje om te

kunnen, in plaats van 1 pad heen en weer zoals nu het geval is.

- De invalidenparkeerplaats bij ingang Oase is in een soort ribbelig verband gelegd en daarom erg hobbelig. Voor iemand in een rolstoel doet dat pijn wanneer je van en naar de auto rijdt over die bestrating. Door de parkeerplaats opnieuw te bestraten, vlakker te maken, kun je dat verbeteren.
- De verbindingsweg bij het Van Lennepkanaal verbond 2 routes met elkaar. Een groot deel is bestraat, maar een gedeelte is zand. Je kunt op deze manier met je rolstoel niet het rondje maken.
- Meer aandacht voor de jeugd in het nieuwe bezoekerscentrum, zoals in het oude bezoekerscentrum met opgezette dieren, panelen met knopjes om in te drukken etc. om zo kinderen meer bewust te maken van de natuur.
- Specifiek voor KNNV: dat Waternet luistert naar de ervaringen uit het veld op het gebied van beheer. In de nieuwsbrief Struinen explicieter benoemen dat de resultaten afkomstig zijn uit de werkgroep KNNV zodat niet het misverstand bestaat dat het een werkgroep van Waternet is. Meer voorzieningen voor veldonderzoek, bijvoorbeeld ondersteuning vanuit Waternet voor kosten van drukken van een verslag, of onkosten voor geleverde gegevens. Voorzieningen als in financiële middelen.
- Voor ruiters meer ruiterspad, zodat er meer variatie is, en je niet elke keer hetzelfde pad hoeft te nemen. De nieuwe lus is prachtig, maar ligt wel op 1 à 1,5 uur rijden van de manege Naaldenhof. De georganiseerde buitenritten van de manege duren maximaal 2 uur en daarom lukt het eigenlijk niet om de nieuwe lus te rijden.
- Fietstochten op zaterdag {trimmer}.
- Betere bewegwijzering; bij ingang Oase mag duidelijker aangegeven staan waar het nieuwe bezoekerscentrum is.
- Als een excursie start bij ingang Oase, nog explicieter noemen in Struinen dat het gaat om de ingang van de Waterleidingduinen en niet om het pannenkoekenrestaurant.

- Meer schuilplaatsen voor regen.
- Een telefoonnummer dat je kunt bellen in geval van nood {wandelaar, nordic}.
- Meer toegang tot infiltratiegebieden voor kaarthouders.
- Speciale water excursie.
- Bezoekers die ouder en slechter ter been zijn, vinden de grazende runderen beangstigend.
- Voor trimmers een niet-commerciële kleedruimte bij ingang Oase. De kleedruimte die er nu is wordt beheerd door de uitbater van pannenkoekenhuis de Oase. Gebruikers moeten betalen voor toiletgebruik en zijn niet vrij om meegebrachte koffie te drinken op het terras of bij de kleedruimte. Als het hek van de uitspanning dicht is, kunnen trimmers niet bij de kleedruimte. Trimmers vragen zich af of het oude bezoekerscentrum hiervoor geschikt zou kunnen zijn?
- Trimmers zijn niet blij met het nieuwe vlonderpad naar het bezoekerscentrum; hun oude vaste looproute is nu afgesloten. Het houten pad is te smal om met een grote groep trimmers over te lopen. Als je wandelende tegenliggers treft, past het niet. Omdat het pad hoger ligt dan het maaiveld, bestaat de kans dat je akelig misstapt.

Rol van beheerder

Waternet is als beheerder erg betrokken bij de Amsterdamse Waterleidingduinen, en wil dat delen met de bezoekers van het gebied. Ze beschouwt zich als gastvrouw en wil mensen faciliteren in het genieten van het gebied. Zo verleent ze een fietsvergunning aan mensen die slecht ter been zijn zodat deze toch het gebied kunnen bezoeken en wordt er jaarlijks een uitstapje georganiseerd door de boswachters en het IVN Zuid Kennemerland voor bejaarden. Bezoekers kunnen zich abonneren op de gratis nieuwsbrief Struinen die vier keer per jaar verstuurd wordt en waar het aanbod van excursies in staat. Dat de bezoekers zich bewust zijn van de inspanningen van

Waternet blijkt uit de waardering die op verschillende manieren wordt uitgesproken.

“Het gebied wordt gekoesterd door de beheerder [...] het is mooi aangelegd” {wandelaar}.

“[Het is] fantastisch hoe [het gebied] onderhouden wordt qua schilderwerk, de vuilnisbakken netjes, stralend schoon. [Het] pad naar de ingang [van het bezoekerscentrum gaat] niet recht van A naar B, dat is met visie gedaan. [...] Absoluut complimenten aan Waternet” {wandelaar}.

“[Het is hier] mooi, schoon, verzorgd” {nordic}.

Wat kan het belevingsonderzoek betekenen voor de recreatievisie?

Samenvattend: bezoekers zijn tevreden, ze komen graag en regelmatig naar de Waterleidingduinen. Het merendeel is bovendien tevreden over de mogelijkheden die het gebied nu biedt voor recreatie. Ze willen het gebied graag houden zoals het nu is. Als er suggesties voor verandering gedaan worden, zijn dat voornamelijk suggesties op detailniveau.

Een punt van aandacht is de relatieve onbekendheid bij bezoekers van de twee hoofdfuncties van het gebied. Dat de Waterleidingduinen een natuurgebied is, lijken vrijwel alle bezoekers te weten. Dat het een infiltratie- en opslaggebied voor drinkwater is, is bij lang niet iedereen bekend. Zo legt vrijwel niemand de link met de functie van drinkwater bij de vraag in de interviews naar het toevoer kanaal. Waternet zou deze unieke combinatie van functies verder kunnen belichten en ook benutten.

Sommige bezoekers doen bijvoorbeeld de suggestie om meer aandacht te besteden aan wat de primaire taken zijn als beheerder van zo'n gebied.

“[Waternet] moet het gebied openstellen, een open dag [houden] en voorlichting [geven] om mensen bewust te maken waar het nou eigenlijk om gaat: het waterbeheer, het schone water, hoe gaat dat in zijn werk? Wat is daar voor nodig?” {wandelaar}.

Dat enige extra voorlichting omtrent de waterzuivering ook geen kwaad kan, blijkt uit onderstaand citaat:

“[Ik vind het] een leuk idee dat het water uit het IJsselmeer afkomstig is” {wandelaar}.

Door als beheerder van het gebied nog meer te etaleren dat het gebied naast een natuurfunctie ook een drinkwaterfunctie heeft, en daarom bepaalde beperkingen heeft op het gebied van recreatie, schep je geen (onbedoelde)

verwachtingen. Ook wordt het hierdoor eenvoudiger om de eigen rollen en taken af te bakenen.

Hoe belangrijk ook, voor Waternet als beheerder van het gebied is recreatie niet de primaire functie.

Waternet vindt het belangrijk om voor de recreatievisie waar mogelijk rekening te houden met de wensen van gebruikers van het gebied. De wensen die bezoekers hebben, zijn (mede) gebaseerd op hun verwachtingen. Deze verwachtingen hangen op hun beurt samen met het kennen van de functies van de Waterleidingduinen. Je zult als beheerder helder moeten zijn wat jouw kerntaken zijn. En nog meer benadrukken dat het feit dat het ook een infiltratie- en opslaggebied voor drinkwater is, bepaalde regels en beperkingen met zich meebrengt.

Door expliciet uit te leggen waarom je bepaalde keuzes maakt of bepaalde maatregelen treft, maak je mensen ervan bewust dát deze worden gemaakt.

“Op een gegeven moment kom je veel hekken tegen, dat is heel vervelend [want je moet afstappen van je paard om het hek te openen], ik weet niet waarvoor deze hekken zijn. In principe kun je ze open doen vanaf je paard, maar dan moet het paard goed getraind zijn. Met een groep van 10 gaat dat niet” {ruiter}.

Een belangrijke meerwaarde van de Amsterdamse Waterleidingduinen is dat er ruimte is voor uiteenlopende natuurbeelden en soorten beleving van bezoekers.

Sommige mensen komen om kris-kras door het gebied te wandelen, anderen om iedere keer dezelfde aangegeven route te lopen, om hard te lopen of om bepaalde soorten insecten te monitoren. Tegelijkertijd komen sommige hardlopers in het weekend met hun kinderen wandelen, schrijven ze zich in voor de fietsexcursie met de boswachter, of een echtpaar komt 5 keer per week struinen vanaf dezelfde ingang.

Over het algemeen staan deze verschillende typen beleving en recreatie niet

op gespannen voet met elkaar. Dat ze naast elkaar kunnen bestaan versterkt het unieke karakter van het gebied.

In de recreatievisie is het belangrijk om aansluiting te zoeken bij deze belevingswerelden. Dat is belangrijker dan het denken op basis van voorzieningen en fysieke dingen of ingrepen.

Wat zoeken mensen op? Wat trekt ze aan? Wat verwachten ze te vinden? Sluit aan bij deze belevingswerelden. Kijk naar verschillende typen recreanten bij voorzieningen en probeer gebruikers in die zin 'passender' tegemoet te komen. Wat hebben de verschillende typen recreanten (nog) nodig om (nog meer) te kunnen genieten van het gebied?

In de recreatievisie kan ook mede bepaald worden welk type recreatie en recreant Waternet het liefst wil aantrekken of welk type natuurbeeld men wil versterken.

Uiteraard is het belangrijk om hierbij als Waternet te bepalen hoe ver je zelf wilt en kunt gaan.

Er bestaat een hoge mate van tevredenheid over het gebied. Toch valt er nog wel winst te behalen. Daarbij gaat het hoofdzakelijk om details. Details die nu soms gemist worden maar wel belangrijk worden gevonden, blijkt uit de interviews.

Op de deur van het oude, inmiddels gesloten bezoekerscentrum, hangt bijvoorbeeld geen bordje met 'verhuisd', alleen een bordje met 'gesloten', een verwijzing naar het nieuwe bezoekerscentrum zou hier op zijn plaats zijn. Een stel met kinderwagen ziet bij de start van een wandeling door de Waterleidingduinen dat de route bestraat is, dus gaan zij er van uit dat de hele route bestraat zal zijn. Als dat niet geval blijkt te zijn, is hun vraag waarom dat niet duidelijk aangegeven is. Ze maken daarbij de opmerking dat ook een rolstoel met de wielen vast kan komen te zitten bij die route.

Tijdens meerdere interviews wordt gevraagd naar het betaald parkeren bij de ingangen;

“De slagbomen staan er, maar het parkeersysteem werkt nog niet. Ik weet niet wat de bedoeling is van Waternet, vanaf wanneer moet je betalen om hier te kunnen parkeren?” {trimmer}.

Verschillende bezoekers geven aan dat ze uitleg missen op de informatieborden bij de ingangen over de infiltratiegebieden en de redenen waarom mensen bepaalde gebieden niet mogen betreden. Ze willen graag meer informatie over “wat en waarom er met dit gebied aan de hand is” {nordic}. Dit past bij de eerder genoemde suggestie van een wandelaar om “een open dag te houden en voorlichting te geven om mensen bewust te maken waar het nou eigenlijk om gaat: het waterbeheer, het schone water, hoe gaat dat in zijn werk? Wat is daar voor nodig?” {wandelaar}. Een andere veelgehoorde opmerking zijn de waterkraantjes in het gebied: bezoekers zouden er graag meer zien. Volgens een wandelaar zijn het tenslotte “waterleidingduinen, en zonder water in een waterleidinggebied kan haast niet” {wandelaar}.

Al met al zijn de Amsterdamse Waterleidingduinen een uniek gebied met veel trouwe bezoekers waar verschillende typen recreanten naast elkaar gebruik van kunnen maken. Het is “de ideale achtertuin” {trimmer}, die “wel 100 mooie kanten [heeft]” {vrijwilliger}.

Bijlage 1 Overzicht respondenten

Datum	Type recreant	Opmerkingen	Aantal	Locatie
25-06-08	Wandelaar		1	Oranjekom
	Wandelaar		1	Oranjekom
	Wandelaar		1	Oranjekom
	Wandelaar		1	Oranjekom
	Wandelaar		1	Oranjekom
	Wandelaar		1	Oranjekom
	Wandelaar		1	Oranjekom
	Wandelaar		1	Oranjekom
04-07-08	Trimmer		1	Oase
	Trimmer		1	Oase
05-07-08	Nordic walkers		4	Zandvoortsel aan
	Trimmer		2	Oase
	Knooppuntburger	Echtgenote eigenaar uitspanning Oase	1	Oase
	Rolstoel	Voormalig trimmer	1	Oase
	Ruiter		1	Eigen ingang
	Kinderwagen		1	Oase
	Kinderwagen	Telefonisch interview (6 jul)	1	Oase
18-07-08	Trimmer	Ijsclub Haarlem	1	Oase
	natuurliefhebber/vr ijwilliger	KNNV	1	Panneland
	natuurliefhebber/vr ijwilliger	Libellenwerk -groep	1	Panneland
	natuurliefhebber/vr ijwilliger	Jeugdactiv IVN Zuid- Kennemerland	1	Oranjekom
	Struiners		2	De Zilk
	Trimmer		1	Oase
	nordic walker		1	Panneland
	Kinderwagen		1	Panneland
	Struiner		1	De Zilk

Colofon

opdrachtgever

drs. Job Rook, Waternet, job.rook@waternet.nl

Sector Drinkwater – afdeling Bron- & Natuurbeheer – Beleid & Advies - Vogelenzang

projectleider

drs. Arjen Buijs, Alterra, arjen.buijs@wur.nl

project ID

WaterTekens, www.watertekens.nl

uitvoering

Alterra (0317 481636)

ir. Bas Breman, bas.breman@wur.nl

NOK-n (0182 599664)

drs. Lizet van den Berg, lvandenberg@nok.nl

drs. Eveline Maris, emaris@nok.nl

interviews

25 juni tot 18 juli 2008

1e concept verslag verzonden

1 september 2008 aan opdrachtgever

status rapport

1.0, definitieve versie, november 2008

foto voorkant

Jaap Koper, Waternet

